

Міжнародне право

УДК 341.231.14

Богдана Островська *

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕПРОДУКТИВНОГО
ТА ТЕРАПЕВТИЧНОГО КЛОНУВАННЯ ЛЮДИНИ**

У статті відображено ключові положення щодо міжнародно-правового регулювання клонування людини. Досліджуються актуальні біоетичні проблеми сучасного міжнародного права, пов'язані з правом на життя, що виникають з огляду на загрози, які несе клонування людини. Наголошується на важливості захисту життя та гідності людини на ембріональній стадії її розвитку, а також на необхідності розвитку терапії за допомогою власних стовбурових клітин та стовбурових клітин пуповинної крові.

Ключові слова: клонування людини, репродуктивне клонування, терапевтичне клонування, людина, ембріон людини, донор, клон, перенесення ядра соматичної клітини, життя, право на життя, міжнародне право, біоетика.

Ostrovskaya B.V. Международно-правовое регулирование репродуктивного и терапевтического клонирования человека.

В статье отображены ключевые положения международного-правового регулирования клонирования человека. Исследуются актуальные биоэтические проблемы современного международного права, связанные с правом на жизнь, возникающие ввиду угрозы, которые несет клонирование человека. Отмечается важность защиты жизни и достоинства человека на эмбриональной стадии его развития, а также необходимость развития терапии с помощью собственных стволовых клеток и стволовых клеток пуповинной крови.

Ключевые слова: клонирование человека, репродуктивное клонирование, терапевтическое клонирование, человек, эмбрион человека, донор, клон, перенос ядра соматической клетки, жизнь, право на жизнь, международное право, биоэтика.

Ostrovskaya B.V. International legal regulation of reproductive and therapeutic human cloning.

The article deals with the key provisions of international legal regulation of human cloning. The actual bioethical problems of modern international law related to the right to life, that arise in view of the threats, that pose human cloning, are researched. The importance of protecting human life and dignity at the embryonic stage of its development is emphasized, as well as the necessity of development the therapy using their own stem cells and cord blood stem cells.

Keywords: human cloning, reproductive cloning, therapeutic cloning, human being, human embryo, donor, clone, somatic cell nucleus transfer, life, right to life, international law, bioethics.

Актуальність дослідження і постановка проблеми. Науково-технічний прогрес у біології (зокрема, генетиці, ембріології) та медицині (особливо трансплантології) збільшив можливості для управління і контролю за процесом життя. Значну увагу всієї міжнародної спільноти привернуло питання маніпуляцій з життям людини (його штучним зародженням та припиненням) шляхом відкриття нової біотехнології «безстатевого розмноження» – клонування, яка стала предметом розгляду та дискусій науковців із багатьох галузей знань (біомедицини, юриспруденції, філософії та інших) усіх країн світу.

Оскільки питання клонування людини стосується не лише медичних аспектів, але й етичних та юридичних, воно пов'язане низкою біоетичних питань, які прямо стосуються життя людини та прав людини, зокрема, права на життя. Це підняло проблему захисту прав і гідності людини при застосуванні новітніх технологій та їх моральної допустимості, а також зумовило формування нового біоетичного напрямку сучасного міжнародного права прав людини.

Цінність людини полягає в унікальності та неповторності кожної людської істоти. Водночас розвиток технологій штучної прокреації (відтворення) людини часто суперечить моральним принципам, оскільки здійснюється у принизливих для гідності людини формах, однією із яких є клонування як технологія створення генетично ідентичної копії живої чи мертвої людини.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності захисту життя та гідності людини на ембріональній стадії її розвитку, а також розвитку терапії за допомогою власних стовбурових клітин та стовбурових клітин пуповинної крові.

Виклад основного матеріалу. Термін «клон» у перекладі з грецької *κλών* означає «бічний пагін», а також «потомок», оскільки технологія клонування подібна до процесу вегетативного розмноження рослин з їх вегетативних частин, наприклад, із частин пагона чи кореня (як безсім'яне відтворення). Тобто це відтворення цілого з його вегетативних частин. І саме цей тип розмноження є характерною відмінністю рослинного світу від тваринного.

Безумовно технологія клонування ссавців є значно складнішою та крім того передбачає наявність глибоких знань у сфері ембріології, оскільки здійснюється за допомогою методу штучного запліднення *in vitro (in vitro fertilization – IVF)*¹, відоме також як метод екстракорпорального² запліднення.

Наразі існує дві форми клонування:

I. *Репродуктивне клонування*, яке можна здійснити двома способами:

а) за допомогою штучного розділення бластомерів ембріона на перших етапах його розвитку (вже протягом першого тижня), в результаті чого народжуються близнюки;

б) шляхом трансферу (перенесення) ядра соматичної (а не статевої³) клітини в яйцеклітину, з якої попередньо було вилучене її власне ядро, та подальшої її імплантації в організм матері (*in utero*⁴). Це складна біотехнологія створення клітини подібної до ембріональної стовбурової клітини, яка, крім того, містить клітинний геном, оскільки саме в клітинному ядрі знаходяться ядерні гени, які становлять значну частину генетичного матеріалу, потрібного для поділу клітин.

II. *Терапевтичне клонування* також передбачає створення ембріону шляхом трансферу ядра соматичної клітини, однак без наміру подальшої імплантації цього ембріону. Зазвичай строк розвитку ембріона штучно припиняють по закінченню визначеного періоду (14 днів) після отримання з нього стовбурових ембріональних клітин, які надалі використовують з терапевтичною метою (для вирощування тканин⁵ та органів людини).

Безумовно, терапевтичне клонування є значним кроком у розвитку регенеративної медицини, що застосовується для лікування багатьох важких хвороб, таких як рак, діабет, хвороба Паркінсона, Альцгеймера та інші. Втім існує його зворотній бік – це нехтування правом на життя людини, яка вже існує (навіть, якщо її створили за допомогою допоміжних репродуктивних технологій). Спосіб репродукції жодним чином не може обмежувати право на життя людини, яку мають намір створити штучним шляхом за допомогою цих технологій.

Крім того на початку процесу клонування за допомогою штучного запліднення створюють велику кількість «запасних» ембріонів, оскільки ймовірність їх виживання (спершу *in vitro*, а потім після їх імплантації *in utero*) є вкрай низькою, а також постійно існує загроза їх життю та правильному розвитку і після народження.

У зв'язку з цим виникла нагальна потреба у чіткому правовому регулюванні клонування на міжнародному рівні.

У Раді Європи робоча група з захисту людського ембріону і плоду провела своє перше засідання в травні 1995 р. Її завданням була організація симпозиуму із захисту ембріону та плоду людини, який відбувся в Страсбурзі в грудні 1996 р. Цій робочій групі тоді було доручено скласти проект Протоколу про заборону клонування людини, який був прийнятий Комітетом міністрів у листопаді 1997 р.

¹ Є процесом запліднення яйцеклітини поза організмом людини (у перекладі з лат. *in vitro* – «у склі»).

² У перекладі з лат. *extra* – «зовні» і *corpus* – «тіло», тобто поза організмом людини.

³ Завдяки цьому клонування є формою безстатевого розмноження.

⁴ У перекладі з лат. *in utero* – «в утробі».

⁵ Наприклад, для регенерації роговиці ока.

Водночас 11 листопада 1997 р. на 29-й сесії Генеральної Конференції ЮНЕСКО була прийнята Загальна декларація про геном людини та права людини. Ст. 10 цієї Декларації визначає, що «жодні дослідження, які стосуються генома людини, так само й жодні прикладні дослідження у цій галузі, особливо в галузях біології, генетики та медицини, не повинні превалювати над повагою до прав людини, основних свобод та гідності окремих людей або, у відповідних випадках, окремих груп людей» [1].

Відповідно до ст. 11 «Практики, які суперечать людській гідності, такі як репродуктивне клонування людей, не дозволяються. Державам та компетентним міжнародним організаціям пропонується співпрацювати з метою виявлення такої практики та у прийнятті на національному або міжнародному рівні заходів, необхідних для забезпечення дотримання принципів, викладених у цій Декларації».

Прийняття ж самого Додаткового протоколу до Конвенції про захист прав і гідності людини щодо застосування досягнень біології та медицини (Конвенції про права людини та біомедицину), який стосується заборони клонування людей, відбулося 12 січня 1998 р. (набув чинності 01 березня 2001 р.) [2].

Додатковий протокол став першим і єдиним обов'язковим міжнародно-правовим інструментом у сфері клонування людини. Реагуючи на успішне клонування ссавців, зокрема, розщеплення ембріону та пересадку ядра, Рада Європи визнала чіткі законодавчі рамки (зокрема, обмеження), щоб запобігти подальшому можливому «дрейфу» у застосуванні цієї техніки. Стаття 1 Протоколу забороняє «будь-яке втручання з метою створення людини, генетично ідентичної до іншої людини – живої чи мертвої». Стаття 2 не допускає жодних винятків із положень цього Протоколу на підставі Конвенції про права людини та біомедицину (від 4 квітня 1997 р.), яка щодо обмежень на здійснення прав визначає: «1. Здійснення прав і положень про захист, що містяться у цій Конвенції, не підлягає жодним обмеженням, за винятком тих, які встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах громадської безпеки, з метою запобігання злочинам, для захисту здоров'я населення чи з метою захисту прав і свобод інших людей» [3]. Ці абсолютні заборони засновані на необхідності захисту людини, для збереження випадковості природної генетичної комбінації, що дає їй унікальність, а також щоб запобігти її експлуатації. Також Протокол залишає на розсуд держав (відносить до їх внутрішньої компетенції на рівень національного законодавства) визначення змісту та обсягу терміну «людина». Натомість чітко визначаючи термін «людина, «генетично ідентичної» до іншої людини», як такої, «яка має з іншою людиною ідентичний набір генів ядра» (ч. 2 ст. 1). Загалом Протокол закріплює основні принципи, які є етичною основою для розвитку біології і медицини нині та у майбутньому.

З метою одночасного сприяння розвитку наукових досліджень у сфері біотехнологій та патентного права Європейського Союзу, зокрема, патентної охорони (патентоздатності) окремих біотехнологічних винаходів була прийнята Директива 98/44/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 6 липня 1998 р. про правову охорону біотехнологічних винаходів (відома також як біотехнологічна директива). У її вступних положеннях зазначено, що «...існує консенсус в рамках Співтовариства, що втручання в зародкові лінії людини і клонування людини виступає проти громадського порядку та моральності», а також «важливо однозначно виключити процеси патентоспроможності для модифікації генетичної ідентичності зародкової лінії людини і процесів клонування людей» (п. 40) [4]. Ст. 6.2 цієї біотехнологічної директиви містить перелік виключень із патентоздатності на основі публічного порядку чи моральності, серед яких на першому місці стоїть клонування людини, а також процеси модифікації... та використання ембріонів людини для промислових і комерційних цілей. П'ята Рамкова програма Європейського співтовариства з досліджень, технологічного розвитку та демонстраційної діяльності (1998 – 2002 рр.) [5], а також Рішення Ради 1999/167/ЄС від 25 січня 1999 р., що прийняли спеціальну програму досліджень, технологічного розвитку та демонстрації якості життя та управління живими ресурсами (1998 – 2002 рр.) [6], постановляють: «ніяка дослідницька діяльність, що розуміється в сенсі терміну «клонування», з метою заміни клітинного ядра зародка або

ембріона на клітину будь-якої особи, клітини ембріона чи клітини з пізнішої стадії розвитку ембріона людини, не буде підтримуватися».

Резолюція Європейського Парламенту про клонування людини (від 7 вересня 2000 р.) містить важливі положення щодо клонування. Так, Європейський Парламент «вважає, що терапевтичне клонування, яке передбачає створення ембріонів людини виключно для дослідницьких цілей, становить глибоку етичну дилему, незворотньо перетинає кордон у наукових нормах і суперечить державній політиці, прийнятій Європейським Союзом» (п. 2); «повторює свій заклик до кожної держави-члена прийняти обов'язкове законодавство, яке забороняє всі дослідження щодо будь-якого клонування людини на своїй території та передбачає кримінальну відповідальність за будь-яке його порушення» (п. 4); «знову підтверджує свою підтримку біотехнологічних наукових досліджень в медицині за умови, що вони збалансовані з суворими етичними та соціальними обмеженнями» (п. 6); «знову закликає до методів штучного запліднення людини, які не виробляють зайве число ембріонів, з тим, щоб уникнути вироблення зайвих ембріонів» (п. 7); «закликає відповідні органи на національному рівні та рівні спільноти забезпечити підтвердження заборони патентування або клонування людей та прийняття правил з цією метою» (п. 8); «закликає Комісію гарантувати повне дотримання умов П'ятої рамкової програми та всіх спеціальних програм відповідно до неї, і вказує, що найкращим способом здійснення цього рішення є забезпечення того, щоб жодна дослідницька установа, яка будь-яким чином причетна до клонування ембріонів людини, не отримала гроші з бюджету ЄС для будь-якої їх роботи» (п. 9); «знову наполягає на існуванні універсальної та конкретної заборони на рівні Організації Об'єднаних Націй щодо клонування людей на всіх їх етапах формування та розвитку» (п. 10) [7].

Якщо в контексті змісту Додаткового протоколу під клонуванням людських істот розуміється клонування загалом, не розрізняючи репродуктивне чи терапевтичне клонування, то Хартія основних прав Європейського Союзу (від 7 грудня 2000 р.) (далі – Хартія) містить заборону лише репродуктивного клонування, залишаючи можливості до легалізації його терапевтичної форми на національному рівні європейських держав. Так п. 3 ч. 2 ст. 3 Хартії визначає заборону клонування людських істот у контексті права на цілісність особи: «У галузі медицини і біології необхідно забезпечити зокрема заборону репродуктивного клонування людини» [8].

Регламент (ЄС) № 1291/2013 Європейського Парламенту та Ради від 11 грудня 2013 р. про заснування програми «Горизонт 2020» – Рамкової програми з наукових досліджень та інновацій (2014 – 2020 рр.) та скасування Рішення № 1982/2006/ЄС у положенні стосовно етичних принципів визначає, що «не повинні бути профінансовані такі напрямки досліджень як дослідницька діяльність, спрямована на клонування людини в репродуктивних цілях» (п. (а) ч. 3 ст. 19) [9].

Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) 8 березня 2005 р., наголосивши, що «застосування досягнень біологічних наук повинно служити полегшенню страждань і зміцненню здоров'я особистості та людства в цілому; підкреслюючи, що заохочення науково-технічного прогресу в галузі біологічних наук має здійснюватися так, щоб це забезпечувало гарантію поваги прав людини та користь для всіх; з огляду на серйозні медичні, фізичні, психологічні та соціальні небезпеки, які може представляти клонування людини для відповідних людей, а також усвідомлюючи необхідність запобігання експлуатації жінок; переконана в терміновій необхідності запобігання потенційних небезпек клонування людини для людської гідності» своєю резолюцією 59/280 прийняла Декларацію про клонування людини [10].

Ця декларація проголошує заборону усіх форм клонування людських істот: «b) до держав-членів звертається заклик заборонити всі форми клонування людей такою мірою, якою вони несумісні з людською гідністю та захистом людського життя». Однак результати голосування за прийняття зазначеної декларації показали реальне ставлення країн-членів до висунутих у ній вимог у співвідношенні голосів: 84 – «за», 34 – «проти», 37 – «утрималися» [11]. Тому наразі питання прийняття на рівні ООН міжнародної конвенції щодо клонування залишається відкритим.

Перше в світі успішне¹ клонування ссавця – вівці Доллі, яка народилася 5 липня 1996 р. з єдиної культивованої клітини² (методом трансплантації клітинного ядра) дорослої вівці, було здійснено групою вчених з інституту Рослін в Единбурзі (Шотландії) під керівництвом Яна Вілмута та Кейта Кемпбелла. Воно стало справжнім революційним науковим проривом, який поєднав три технології: генну інженерію, геноміку та клонування. Про це відкриття було повідомлено через науковий журнал «*Nature*» 27 лютого 1997 р. [12]. Це наблизило вчених до можливості клонування людини. Після нього уряди деяких країн обмежили фінансування та підтримку досліджень з клонування. І вже двадцять років потому 25 січня 2018 р. авторитетний міжнародний науковий журнал «*Cell*» опублікував нову сенсаційну новину, яка вмить облетіла весь світ, новину про те, що у китайській лабораторії вченим-генетикам наукової групи Сунь Цяна із Дослідного центру нейробіології Академії наук Китайської народної республіки, за допомогою тієї ж методики, за якою клонували Доллі та інших ссавців, вдалося клонувати приматів, у результаті чого в грудні 2017 р. на світ з'явилися дві генетично ідентичні³ макаки Чжун Чжун і Хуа Хуа [13].

Вдалі дослідження з клонуванням тварин (особливо класу ссавців, а тим більше ряду приматів) стали причиною занепокоєння міжнародної спільноти, оскільки почастішали випадки викриття нелегальних центрів, в яких здійснювалися спроби клонування людини⁴.

Клонування відкрило можливості для маніпуляцій над ембріонами саме завдяки методу штучного запліднення *in vitro*. Водночас створення ембріону (клону) не може автоматично створювати права власності на нього як на річ. У протилежному випадку людину, створену за технологією *IVF* (як при клонуванні) тоді б розглядали не як особу, наділену правом на життя та людську гідність, а як простий біологічний матеріал (набір донорських клітин). Ембріон людини – це не просто живий організм, а людська істота, яка росте і розвивається кожен мить свого життя, починаючи від зачаття і до смерті. Це не майбутня, а вже наявна людина *Homo sapiens*, у якої вже з моменту запліднення наявний унікальний набір генів (власний генотип).

Найпоширенішими причинами до репродуктивного клонування є:

- бажання безплідної подружньої пари мати генетично рідну дитину; створення власних двійників; створення власного генетично ідентичного донора (як «відтворення людини, генетично ідентичної живій»);

- «реінкарнація» померлих родичів чи інших осіб (як «відтворення людини, генетично ідентичної померлій»).

Заборони на проведення досліджень з клонування людини зумовлені небезпеками, які несуть пряму загрозу для людини, та низкою етичних проблем, зокрема:

а) для репродуктивного клонування:

- кожна людина за своєю природою є унікальною та неповторною особою. Клонування людини є однозначно замахом на цей природний дар, що призводить до втрати ідентичності людини;

- клонування зазіхає на гідність людини, дискримінує її за стадією розвитку, використовує людську істоту (її тіло) як об'єкт, а не суб'єкт правовідносин, у зв'язку з чим виникає питання про право власності на неї. Людину розглядають як джерело стовбурових клітин, хоча насправді вона є донором без права на інформовану та добровільну згоду;

- проміжною проблемою, яка виникає у сфері репродуктивної прокреації (відтворення) людини є питання зберігання (кріоконсервації строком на 5 років) та подальшої долі (знищення, пожертвування для медичних дослідів) невикористаних (неімплантованих) ембріонів людини;

¹ Після 277 спроби лише 8 донорських клітин почали розвиватися як ембріони, і лише один із яких досяг народження.

² Вперше в історії не з ембріональних клітин.

³ На рівні ДНК.

⁴ Яка також відноситься до класу Ссавців (лат. *Mammalia*) в ряді Приматів (лат. *Primates*) інфраряду Людино-подібних (лат. *Hominoidea*) з родини Гомінідів (лат. *Hominidae*) роду Людина (лат. *Homo*) біологічного виду Людина розумна (лат. *Homo sapiens*).

– клонування – це біотехнологія «безстатевого розмноження», яка передбачає такі сторони цього процесу: донор яйцеклітини, з якої вилучать ядро, донор ядра соматичної клітини, яке містить повний хромосомний набір, а також сурогатну матір, яка буде виношувати клоновану особу – клона. У результаті клон буде мати три материнські (жіночі) основи для свого існування та жодної батьківської (чоловічої);

– побічні результати клонування (навіть тварин) ще достеменно недосліджені. Тому небезпеки впровадження цієї технології стосовно людини можуть мати несподівані та незворотні наслідки для людського роду (нежиттєздатне потомство, розвиток нових хвороб, передчасна старість та смертність тощо);

– клонування тісно пов'язане з еugenічними практиками, які передбачають «генетичну селекцію людей» за їх біологічними якостями, а також з появою та поширенням послуг з генетичного моделювання дітей (так званих «*designer babies*») та інших маркетингових проектів;

– наслідки клонування є не лише біомедичні, психологічні, але і соціально-економічні, юридичні. Воно породжує безліч питань, які стосуються різних галузей права. Наприклад, у сфері цивільного права – це питання ідентифікації батьківства, встановлення ступеню кровної спорідненості, спадкоємства, а також реалізації репродуктивних прав самих клонів. Крім того, слід також враховувати їх громадянські та політичні права. При цьому піднімається питання дотримання двох основоположних принципів, які лежать в основі всіх прав людини – рівності та недискримінації. Так, відповідно до Конвенції про права людини та біомедицину, визначається, що «Будь-яка форма дискримінації щодо особи на підставі її генетичної спадковості заборонена» (ст. 11) [3]. Загальна декларація про геном людини та права людини проголошує, що «за ознакою генетичних характеристик ніхто не може зазнавати дискримінації, цілі або результати якої являють собою посягання на права людини, основні свободи і людську гідність» (ст. 6) [1];

– клонування загрожує міжнародній та національній безпеці, оскільки стосується питань кримінально-правової відповідальності за вчинення злочинів «двійниками».

І якщо репродуктивне клонування, кінцевою метою якого є відтворення людини, категорично засуджується світовим співтовариством, то терапевтичне, яке закінчується знищенням клонованого ембріону (клону) після отримання від нього стовбурових клітин, викликає численні суперечності усередині міжнародної спільноти.

в) для терапевтичного клонування:

– з одного боку, терапевтичне клонування має на меті «благородну мету» – порятунок життя чи здоров'я іншої людини. Водночас терапевтичне клонування перетворює людину на джерело для донорства. Однак, створення банку запасних органів, тканин та клітин людини для терапевтичних цілей за рахунок життя людей на пренатальній стадії розвитку морально неприпустимо, оскільки такі дії принижують гідність людини;

– штучне створення людини (клону) розглядається як проміжний засіб, а не самоціль, а тому терапевтичне клонування є дією, спрямованою не лише проти гідності людини, а і її невід'ємного права на життя, оскільки після отримання стовбурових клітин клоновані ембріони знищують;

– з іншого боку, такі засоби для досягнення «гуманної» цілі самі є негуманними та незаконними в контексті Ст. 2 Конвенції про права людини та біомедицину, яка визначає, що «Інтереси та благополуччя окремої людини превалюють над виключними інтересами усього суспільства або науки» [3];

– у кінцевому підсумку терапевтичне клонування завжди містить загрозу його перетворення на репродуктивне.

Висновки. Тому наголошуємо на необхідності заборони на здійснення як репродуктивного, так і терапевтичного клонування, в результаті якого відбувається знищення ембріонів людини, а також на важливості захисту права на життя на усій пренатальній стадії розвитку людини.

Для цього повинна бути однаковість міжнародної спільноти у питаннях клонування з метою недопущення комерціалізації медицини на житті людини, проведення над

нею біомедичних експериментів. Інакше це може загострити проблему порушення основоположних прав людини, призвести до розвитку нових форм дискримінації людини та появи нового біомедичного виду рабства.

Вищезгадана Резолюція Європейського Парламенту про клонування людини у своїх Вступних положеннях наголошує, що «існують інші шляхи, ніж ембріональне клонування, лікування важких захворювань, такі, що включають в себе взяття стовбурових клітин у дорослих або з пуповини новонароджених дітей» (п. (с)) [7].

Наразі така технологія буде сприяти зменшенню незаконного трафіку і зникнення людей (особливо дітей) для вилучення їх органів, а також незаконної торгівлі органами людей та стане шляхом до розв'язання проблеми «чорних трансплантологів» на міжнародному рівні. Тому питання зіставлення мети і засобів у маніпуляціях над людським життям, їх моральної допустимості є ключовим для подальшої правової легалізації важливих біоетичних положень. А з огляду на безперервний розвиток біомедичних досліджень з клонування та загрози для життя людини актуальність питання захисту життя та гідності людини у міжнародному праві з позиції біоетики постійно зростає.

Список використаних джерел:

1. The Universal Declaration on the Human Genome and Human Rights, adopted unanimously and by acclamation at UNESCO's 29th General Conference on 11 November 1997. URL: <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/bioethics/human-genome-and-human-rights/>

2. Additional Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine, on the Prohibition of Cloning Human Beings (Paris, 12.I.1998). ETS 164. URL: <https://rm.coe.int/168007f2ca>

3. Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine (Oviedo, 4.IV.1997), No. 164. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/164>

4. Directive 98/44/EC of the European Parliament and of the Council of 6 July 1998 on the legal protection of biotechnological inventions. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31998L0044>

5. The Fifth Framework programme of the European Community for research, technological development and demonstration activities (1998–2002). URL: http://collections.internetmemory.org/haeu/20171124133342/http://ec.europa.eu/research/fp5/fp5-intro_en.html

6. Council Decision 1999/167/EC of 25 January 1999 adopting a specific programme for research, technological development and demonstration on quality of life and management of living resources (1998 to 2002). URL: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4dc1a996-e404-4307-b7be-2abac79c4030/language-en>

7. European Parliament resolution on human cloning (7 September 2000). URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2000-0376+0+DOC+XML+V0//EN>

8. Charter of Fundamental Rights of the European Union (7 December 2000). Official Journal of the European Communities (2000/C 364/01). URL: http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf

9. Regulation (EU) No 1291/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 establishing Horizon 2020 – the Framework Programme for Research and Innovation (2014-2020) and repealing Decision No 1982/2006/EC. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013R1291>

10. United Nation Declaration on Human Cloning, adopted by the General Assembly Resolution on 8 March 2005. URL: http://www.unescobkk.org/fileadmin/user_upload/shs/BEfiles/chapterE.eng/E8.2E.pdf

11. General Assembly Adopts United Nations Declaration On Human Cloning by Vote of 84-34-37. URL: <https://www.un.org/press/en/2005/ga10333.doc.htm>

12. Viable offspring derived from fetal and adult mammalian cells. Wilmut I, Schnieke AE, McWhir J, Kind AJ, Campbell KH. Nature. 1997 Feb 27; 385(6619):810-3. URL: <https://www.nature.com/articles/385810a0>

13. Cloning of Macaque Monkeys by Somatic Cell Nuclear Transfer. Cell. Vol. 172, Iss. 3, January 25, 2018. URL: [http://www.cell.com/cell/pdf/S0092-8674\(18\)30057-6.pdf](http://www.cell.com/cell/pdf/S0092-8674(18)30057-6.pdf)

** Островська Богдана Василівна – кандидат юридичних наук, докторант відділу міжнародного права та порівняльного правознавства Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України.*

Стаття надійшла до редакції 6 лютого 2018 р.

УДК 341.45 : 343.54

Дмитро Санакоєв *

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ У ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

У статті досліджуються особливості нормативно-правового регулювання питань транскордонного співробітництва правоохоронних органів України у протидії торгівлі людьми. Опрацьовано та розкрито зміст ключових норм міжнародного і національного законодавства за вказаним напрямком. Здійснено спробу дослідити стан транскордонної співпраці у виявленні та розслідуванні торгівлі людьми. Окреслено можливі шляхи щодо активізації та підвищення рівня ефективності такого співробітництва спеціально уповноваженими суб'єктами Національної поліції України.

Ключові слова: торгівля людьми, міжнародне співробітництво, транскордонна співпраця, міжнародно-правові угоди, правоохоронні органи.

Санакоєв Д.Б. Нормативно-правове забезпечення трансграничного співробітництва в протидії торгівлі людьми.

В статье исследуются особенности нормативно-правового регулирования вопросов трансграничного сотрудничества правоохранительных органов Украины в протидії торгівлі людьми. Проанализировано и раскрыто содержание ключевых норм международного и национального законодательства по указанному направлению. Сделана попытка исследовать состояние трансграничного сотрудничества в выявлении и расследовании торгівлі людьми. Определены возможные пути активизации и повышения уровня эффективности такого сотрудничества специально уполномоченными субъектами Национальной полиции Украины.

Ключевые слова: торговля людьми, международное / трансграничное сотрудничество, международно-правовые договоры, правоохранительные органы.

Sanakoyev D.B. Normative and legal support for cross-border cooperation to counteracting human trafficking.

There is studying the features of the legislation of cross-border cooperation of Ukrainian law enforcement agencies in counteracting human trafficking. The key norms of international and national legislation in this direction was analyzed and disclosed. An attempt was made to research the state of cross-border cooperation in the detection of offences and investigation the human trafficking. Possible ways of development of technologies and technologies was defined. The possible ways of activating and increasing the level of effectiveness of such cooperation specially authorized subjects of the Ukrainian's National police was determined.

Keywords: human trafficking, international / cross-border cooperation, international legal agreements, law enforcement agencies.

За даними управління ООН з наркотиків і злочинності, оприлюднених у щорічній Всесвітній доповіді щодо торгівлі людьми за 2016 рік [1], протягом останніх 10 років профіль